

Schimmel. White River, Colorado, USA. Foto van Anna Tsing, 2021.

HET VERVALMANIFEST
KLAAS KUITENBROUWER

Deze planeet is bewoonbaar gemaakt door bacteriën, schimmels en planten – in een later stadium geholpen door dieren. Mensen zijn een vrij recente soort, die nog een hoop te leren heeft.

Leven creëert de omstandigheden voor meer leven, maar het vermogen van de planeet om het leven in stand te houden neemt af, met toenemende snelheid. Volgens de nu dominante logica van de economie zijn de gecombineerde belangen van al het leven minder waard dan de financiële kortetermijnbelangen van een klein groepje rijke mensen.

Ecologische regeneratie is essentieel om deze wereld bewoonbaar te houden. Dit kan alleen gebeuren, op een schaal die werkelijk de loop der gebeurtenissen een andere richting op stuurt, als mensen de dominante economische logica veranderen – op radicale wijze.

Een regeneratieve economie zou in feite een mens-inclusief ecosysteem zijn. Het zou een netwerk zijn van uitwisseling van materie, energie en informatie, dat al het leven in stand houdt, waaronder menselijk leven. Het onderscheid dat nu nog wordt gemaakt tussen ‘ecologie’ en ‘economie’ zou dan niet meer zo relevant zijn. Er zou dan een eikenbomeneconomie zijn, een musseneconomie, een schimmeleconomie en een menseneconomie, die elkaar allemaal op ontelbare momenten en plekken kruisen en overlappen, elk een actieve cirkel die eindeloos in beweging is, stroomt en ingebed is in de andere cirkels. Gezamenlijk vormen ze de levende wereld.

Als Zoöp (zie <https://zoop.earth>) wil het Nieuwe Instituut een de ontwikkeling van regeneratieve cultuur en regeneratieve economie bevorderen. Misschien zouden we het in plaats van een economie – het (door mensen) managen van een huishouden, waarbij alles daarbuiten wordt genegeerd – beter een *zoönomie* kunnen noemen: ‘het leven dat het leven managet’, waarbij lichamen zijn inbegrepen.

Een belangrijk punt waarop een zoönomie zal verschillen van wat we nu verstaan onder een ‘economie’ is dat een zoönomie niet verslaafd is aan groei. Groei vindt natuurlijk altijd plaats – de meeste levende dingen groeien – maar in een zoönomie leidt groei tot volwassenheid, ouderdom, dood en verval. Dit is wat het betekent om te leven. Als levend systeem omarmt een zoönomie dood en verval.

In het huidige dominante economische model en de bijbehorende modernistische, op vooruitgang en groei gerichte cultuur, wordt verval echter niet als iets positiefs gezien. Vanuit dit idee van economie wordt verval meestal opgevat als: ‘waardeloze dingen die nog waardelozer worden’. Er wordt niet erkend dat verval een cruciaal proces is. Mensen zijn de enige soort die afval produceert dat niet alleen volledig waardeloos is, maar vaak ook giftig en dodelijk – en niet alleen voor andere soorten, maar ook voor de mens zelf!

In dit manifest wordt verval juist gevierd. Verval houdt een verlies van vorm in, maar niet van materie! Verval is het proces waarbij materie wordt bevrijd van haar geactualiseerde, volbrachte vorm, en dat herstelt de mogelijkheid van materiaal om zich op een andere manier te vormen of om gevormd te worden. Minder, grotere vormen worden vele, kleinere vormen, en vervolgens nog kleiner, tot we bij de materie zelf uitkomen. Verval is de alchemistische transformatie die de kern vormt van een flore- rende zoönomie. Het is het proces waarbij lichamen die aan het einde van hun leven zijn gekomen hun vorm verliezen zodat hun bestanddelen zich kunnen voegen bij andere lichamen.

Levende schimmels en mycelia zijn de belangrijkste aanstuur- ders van verval. Hun hyfen (draden of vezels) kunnen zich, min of meer gelijktijdig, gedragen als zenuwen, ingewanden, huid, botten, soms een beetje als spieren, en als voortplantings- organen. Komt het doordat ze geen vaste lichaamsvorm hebben dat ze zo goed in staat zijn om met de lichaamsvormen die ze tegenkomen om te gaan?

Ze zijn oneindig flexibel en buitengewoon slim als het gaat om het proeven van hun omgeving en het vinden van hun weg daarin, waarbij ze voortdurend blijven leren en telkens stukjes kennis, DNA en chemische gedragingen uitwisselen – altijd aan het begin en aan het eind van de vormen van andere lichamen. Hun leven gaat vooraf aan en volgt op de levens van andere levensvormen. Ze ontbinden en composteren, en stellen daarmee anderen in staat weer iets nieuws te componeren.

Als een zoönomie banken zou hebben, dan zouden de schimmels de bankiers en valutawisselaars zijn, die het genereuze afval van de levenden transformeren in pluriversele en levensbevorde- rende nieuwe mogelijkheden.

Klaas Kuitenbrouwer is het hoofd van het Zoönomisch Instituut en senior onderzoeker in regeneratieve praktijken bij het Nieuwe Instituut in Rotterdam. In zijn werk wordt hij aangetrokken door de frictie tussen verschillende kennispraktijken: technologische, artistieke, juridische, wetenschappelijke en meer-dan-menselijke.

Dit manifest is onderdeel van *FUNGI. Anarchistische ontwerpers*. Deze tentoonstelling, samengesteld door antropoloog Anna Tsing en architect-kunstenaar Feifei Zhou, presen- teert schimmels als radicale ontwerpers in een wereld voorbij menselijke controle. Te zien in het Nieuwe Instituut van 21 november 2025 t/m 9 augustus 2026. Met bijdragen van het Cultuurfonds, Mondriaan Fonds, Graham Foundation en Iona Stichting.